

Discovering the Archaeologists of Latvia 2012-14

Arheologa profesija Latvijā (2012-2014)

Andris Šnē, Armands Vijups un Mārtiņš Mintauris

(Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultāte)

Publicējusi: Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultāte, 2014.

All contents copyright © 2014 by Andris Šnē, Armands Vijups, Mārtiņš Mintauris

Šis darbs ir patentēts, izmantojot Creative Commons Attribution 3.0 Unported License. Lai redzētu šīs licences kopiju, apmeklējiet mājaslapu: <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/> vai nosūtiet vēstuli uz adresi: Creative Commons, 444 Castro Street, Suite 900, Mountain View, California, 94041, USA.

Patenta nosacījumu ietvaros **jums ir tiesības:**

- **dalīties** - kopēt, izplatīt un nodot tālāk šo darbu,
- **pārveidot** – adaptēt šo darbu,
- izmantot šo darbu komerciāliem mērķiem,

ievērojot sekojošus nosacījumus:

- **atribūciju** — Jums ir jāsniedz atsauce uz šo darbu, izmantojot darba autora vai patentētāja apstiprināto veidu (bet ne tādā veidā, kas apstiprinātu, ka viņi pamudinātu jūs šo darbu izmantot),

pilnībā izprotot, ka ir iespējama:

- **atteikšanās** — ikviens no augstāk minētajiem nosacījumiem var tikt **atsaukts**, saņemot attiecīgu atļauju no autortiesību turētājiem,
- **neizsargāta darba statusa noteikšana** — ja šim darbam vai kādai tā sastāvdaļai atbilstoši spēkā esošajiem likumiem ir piešķirts **neizsargāta darba statuss**, tad šo statusu patentēšanas fakts nekādā mērā neietekmē,
- **citu tiesību ietekme** — patentēšanas fakts nekādā veidā neietekmē nevienu no tālāk nosauktajām tiesībām:
 - Jūsu godīgas attieksmes vai **godīgas lietošanas** tiesības, vai citus likuma noteiktajā kārtībā piemērojamos autortiesību izņēmumus un ierobežojumus;
 - autoru **morālās** tiesības;
 - citu personu tiesības uz pašu darbu vai uz šī darba izmantošanu, piemēram, **reklamēšanas** vai privātuma tiesības.

Piezīme — izmantojot vai izplatot šo darbu, Jūsu pienākums ir informēt citus par šī darba patentēšanas nosacījumiem.

Izdevējs ir pelicis vislabākās pūles šī darba sagatavošanā, un šeit atrodamā informācija ir sniegta sākotnējā veidā un bez izmaiņām. Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultāte neatbild par šajā publikācijā minēto faktu precizitāti un pilnīgumu un īpaši norāda, ka tā nesniedz nekādas garantijas attiecībā uz šī darba pieprasījumu un atbilstību kādam noteiktam mērķim, un nekādā gadījumā nav atbildīga par jebkādiem peļņas vai cita veida komerciāliem zaudējumiem, ieskaitot, bet neaprobežojoties ar speciāliem, nejaušiem, iepriekš paredzamiem vai cita veida zaudējumiem.

ISBN 978-9934-517-61-7 (elektroniska publikācija pdf formātā angļu valodā)
ISBN 978-9934-517-62-4 (elektroniska publikācija pdf formātā latviešu valodā)

Šis projekts tika īstenots kā Latvijas sadaļa starptautiskajā projektā *Discovering the Archaeologists of Europe 2012-14*, ko administrēja Jorkas Arheoloģijas fonds un finansiāli atbalstīja Eiropas Komisijas Mūžizglītības programma. Šis projekts tika finansēts ar Eiropas Komisijas atbalstu. Šī publikācija atspoguļo vienīgi autoru uzskatus, un Komisijai nevar uzlikt atbildību par tajā ietvertās informācijas jebkuru iespējamo izlietojumu.

Saturs

Tabulas	5
Diagrammas	5
Ievads	6
Vēsturiskais konteksts: arheoloģijas institūciju attīstība Latvijā	8
Arheologu skaits Latvijā	11
Latvijas arheologu raksturojums: vecums, dzimums, invaliditāte un izcelsme	14
Darba vietas un algas arheoloģijas nozarē	17
Arheologu izglītība un kvalifikācija	23
Secinājumi un nākotnes perspektīvas	29
Pielikums: Aptaujas anketas paraugs	31

Tabulas

1.tabula. Latvijas arheologu vecuma un dzimuma struktūra.	14
2.tabula. Arheologu darba pienākumu nozīmes vērtējums.	19
3.tabula. Darba pienākumu nozīmes vidējais vērtējums.	20
4.tabula. Arheologu algas 2013.gadā.	21
5.tabula. Arheologu algas 2008. un 2010.gadā.	21
6.tabula. Arheologu algas Latvijā no 2008. līdz 2013.gadam.	22
7.tabula. Profesionālo iemaņu un to lietderības vidējais vērtējums arheologa darbā	26
8.tabula. Latvijas arheologu svešvalodu prasmes.	26
9.tabula. Latvijas arheologu profesionālās pilnveides interešu virzieni.	28

Diagrammas

1.diagramma. Latvijas arheologu vecuma struktūra	15
2.diagramma. Latvijas arheologu dzimuma struktūra	15
3.diagramma. Arheologu skaits un respondentu īpatsvars institūcijās	17
4.diagramma. Arheologu nodarbinātība	18
5.diagramma. Latvijas arheologu augstākā zinātniskā kvalifikācija	24
6.diagramma. Valstis, kurās iegūta augstākā zinātniskā kvalifikācija	24

Ievads

Projekts „Eiropas arheologu atklāšana 2012-2014” (“Discovering the Archaeologists of Europe 2012-14”) ir viens no apjomīgākajiem projektiem, kas īstenots visā Eiropas arheoloģijas vēsturē. Tā realizāciju atbalsta Eiropas Komisijas Mūžizglītības programma, un projekta vadošais partneris ir Jorkas Arheoloģijas fonds. Projektam ir izvirzīts vērienīgs mērķis: izveidot Eiropas arheologu profesijas salīdzinošo raksturojumu, izmantojot salīdzināmus datus no dažādām valstīm.

Projektā piedalījās pārstāvji no 21 valsts, lielākoties no Eiropas Savienības, kā arī ārpus tās esošajām valstīm. Projektā darbojas ļoti dažādas arheoloģijas nozares institūcijas, to skaitā universitātes, muzeji, kultūras mantojuma aizsardzības institūcijas, privātās organizācijas, profesionālās asociācijas un arodbiedrības. Pašlaik īstenojamais projekts turpina arheologa profesijas izpēti, kas tika īstenota iepriekšējā projekta “Eiropas arheologu atklāšana 2008” ietvaros. Vairāk informācijas, kā arī šī un iepriekšējā projekta ietvaros sagatavotie nacionālā līmeņa ziņojumi ir pieejami mājaslapā: <http://www.discovering-archaeologists.eu/>

Latvijā šo projektu īstenoja Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultāte. Projekta komandā strādāja vairāki LU Vēstures un filozofijas fakultātes mācībspēki, bet nacionālā ziņojuma tekstu sagatavoja Andris Šnē, Armands Vijups un Mārtiņš Mintauris.

Latvija nepiedalījās iepriekšējā projektā, tāpēc nebija pieejami materiāli salīdzinājumam ar 2008.gada situāciju, taču aptaujas anketā tika iekļauti jautājumi par

arheoloģijas attīstību aizvadītajos gados. Jāuzsver, ka šī ir pirmā reize, kad Latvijas arheologu darbs tiek pētīts, raugoties uz to no socioloģijas un antropoloģijas perspektīvas, jo parasti mēs arheoloģiski pētām pagātņi, ne paši sevi. Nav notikušas arī plašas diskusijas par to, kas ir arheologa profesija un kas veido arheologa darbu un pieredzi. Tāpat šāda veida pētījumi līdz šim nav veikti arī par Latvijas vēsturniekiem kopumā, lai gan tādi būtu ļoti nepieciešami. Tādēļ līdz šim brīdim Latvijā ir ļoti maza pieredze pašreflektējošu pētījumu veikšanai par vēstures zinātnes profesionāļiem. Vienlaikus jāatzīmē, ka tieši arheologi ir vienīgie no Latvijas vēsturniekiem, kas nesen ir publicējuši savas atmiņas, aplūkojot tajās arī dzīvi un pētniecisko darbu padomju okupācijas režīma laikā.¹

Pētījums par Latvijas arheologiem balstās uz indivīdu iesniegto informāciju, izmantojot viņu aizpildītās aptaujas anketas. Anketā ietilpst 40 jautājumi (dažiem no tiem ir papildjautājumi un vairākas iespējamās atbildes), tās kopējais apjoms ir astoņas lappuses. Anketa tika sastādīta latviešu valodā, un tās paraugs pievienots šī ziņojuma beigās (skat. Pielikumu). Anketa ietver jautājumus par arheologu vecumu, dzimumu, invaliditāti, izcelsmi, darba veidu un darba līgumu, amata pienākumiem, izglītību, atalgojuma avotiem un algas lielumu, dalību organizācijās, pieredzi arheoloģijā, prasmi, profesionālo sagatavotību, kā arī par arheoloģijas un arheologa jēdziena nozīmi.

Pētījumā iesaistītie arheologi tika uzrunāti divējādi, izmantojot elektronisko pastu un personisko saskarsmi. Lai iespēju robežās sasniegtu visus potenciālos respondentus, tika izmantots profesionālās organizācijas – Latvijas Arheologu biedrības – dalībnieku saraksts. Vienlaikus vairākus arheologus arī personiski lūdza aizpildīt aptaujas anketu, un tieši šis ceļš izrādījās visproduktīvākais pētījumam.

Patlaban ir saņemtas 29 aptaujas anketas, taču diemžēl atbildes lielākoties bija diezgan nepietiekamas – tikai dažas aptaujas anketas bija aizpildītas pilnīgi un deva izsmeļošu informāciju. Iespējams, ka to noteica anketas apjoms un daudzie jautājumi, kas respondentam prasīja apmēram pusstundu intensīvas piepūles.

Aizpildot anketu, respondentus lūdza sniegt informāciju par stāvokli 2013.gada 1.decembrī. Tādēļ arheologu izpeļņas rādītāji tika aprēķināti Latvijas latos (LVL), nevis eiro (EUR), kas kļūva par oficiālo naudas vienību Latvijā šajā gadā.²

¹ J. Graudonis. *Mana dzīve atmiņu gaismā: arheologa dzīvesstāsts*. Rīga, 2008.; Ē. Mugerēvičs. *Mana dzīve – no ganuzēna līdz akadēmiķim: vēsturnieka liecības par savu darbu, laikabiedriem un radiniekiem*. Rīga, 2013.

² Oficiālais valūtas kurss 1 EUR = 0.702804 LVL (to 2005.gadā noteica Latvijas Banka).

Vēsturiskais konteksts: arheoloģijas institūciju attīstība Latvijā

Arheoloģijas zinātne Latvijā veidojās 19.gadsimtā. Pirmie arheoloģisko vietu apraksti un attēli parādījās jau 16.gadsimta nogalē, bet 17.gadsimtā Zviedrijas pieminekļu aizsardzības likums ieguva juridisku spēku arī Vidzemes provincē, Baltijas jūras austrumu krastā. Ir saglabājušās dažas neskaidras norādes par pirmajiem arheoloģiskajiem izrakumiem, kas varētu būt notikuši 18.gadsimta beigās, jo šajā laikā presē tika publicētas īsas ziņas par dažu senlietu un depoziņu atradumiem. Tomēr tikai 19.gadsimtā, kad Austrumbaltijas zemes pārvaldīja Krievijas impērija, Latvijas teritorijā tika uzsākta arheoloģisko pētījumu organizēšana. Tas bija dažādu biedrību darbības gadsimts, un dažas no šīm biedrībām, piemēram, Kurzemes Literatūras un mākslas biedrība (*Die Kurländische Gesellschaft für Literatur und Kunst*), dibināta 1815.gadā, un Rīgas Vēstures un senatnes pētītāju biedrība (*Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde zu Riga*, vēlāk pārdēvēta par Krievijas Baltijas provinču vēstures un senatnes pētītāju biedrību – *Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde der Ostseeprovinzen Russlands*), dibināta 1834.gadā, aktīvi iesaistījās arheoloģisko vietu apzināšanā un pētīšanā. Šo organizāciju biedri bija vācbaltiešu intelektuāļi un muižnieki, tādējādi Latvijas arheoloģijas pirmsākumi ir saistīti ar vācu tradīciju un zinātniskajām publikācijām vācu valodā. Krievijas arheoloģijas skolas ietekme nāca vēlāk un bija mazāk nozīmīga.

Valsts zinātniskās pētniecības institūcijas Latvijā tika izveidotas tikai pēc neatkarīgās Latvijas Republikas proklamēšanas 1918.gadā. Jau drīz pēc valsts dibināšanas izveidoja Latvijas Universitāti un Valsts Vēsturisko muzeju, bet 1923.gadā nodibināja Pieminekļu valdi. Visu šo institūciju darba kārtībā ietilpa arī arheoloģijas jautājumi. Latvijas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultātē tika izveidota Arheoloģijas katedra, un tās nelielais mācībspēku kolektīvs pirmo reizi Latvijā sāka mācīt studentiem arheoloģijas pamatus. Arheoloģijas izglītība un arheoloģiskā pētniecība Latvijā sākumā balstījās uz vācu profesūru, latvieši šajā nozarē ienāca 1920.gados. Starpkaru periodā izveidojās nacionālā arheoloģijas skola, spilgts šīs arheoloģijas tradīcijas piemērs bija 1936.gadā nodibinātais Latvijas Vēstures institūts. Bija paredzēts, ka tas kļūs par pirmo zinātnisko institūtu topošajā Latvijas Zinātņu akadēmijā, bet dažādu iemeslu dēļ līdz Otrā pasaules kara sākumam akadēmija netika izveidota. Tātad 1920. un 1930.gados tika izveidotas vairākas nacionāla mēroga institūcijas, kas tika uzturētas no valsts budžeta līdzekļiem un darīja visu nepieciešamo arheoloģijas izglītības un pētniecības jomā (apzināšana, izrakumi un publikācijas) un kultūras mantojuma aizsardzībā, kā arī nodrošinot arheoloģisko kolekciju saglabāšanu un izstāžu organizēšanu.

Otrais pasaules karš atnesa radikālas izmaiņas neatkarīgajām Baltijas valstīm. 1940.gadā Latvijas Republiku okupēja Padomju Savienība, un padomju vara šeit saglabājās līdz pat 1991.gadam. Politiskās pārmaiņas ietekmēja arī arheoloģisko pētniecību – un ne tikai ideoloģijas līmenī, bet arī arheoloģijas zinātnes organizatoriskajā struktūrā. Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstures institūta Arheoloģijas nodaļa (ar dažādiem nosaukumiem, kas parasti atspoguļoja okupācijas periodā valdošos ideoloģiskos priekšstatus par aizvēsturi vai materiālo kultūru) kļuva par galveno

arheoloģiskās pētniecības centru. Padomju laikā acīmredzama bija Vēstures institūta pievēršanās pētniecībai un daļēji arī izglītības darbam. Arheoloģijas izglītību īstenoja Universitātē (gan bez atsevišķas nodaļas, kā pirms kara), pakāpeniski tika ieviesti regulāri studentu prakses izrakumi. Muzeju loma padomju laikā samazinājās, regulāras arheoloģiskā mantojuma objektu apzināšanas ekspedīcijas tika atjaunotas tikai 1970.gados. Industriālās celtniecības projekti, ieskaitot vairāku hidroelektrostaciju būvi uz Daugavas, deva iespēju veikt plašus izrakumu darbus, kas savukārt strauji palielināja arheoloģisko kolekciju apjomu muzejos un Vēstures institūtā. Institūcijām nācās risināt nopietnas problēmas, kas saistījās ar šo kolekciju saglabāšanu, un šis jautājums ir aktuāls arī šodien. Arheoloģisko izrakumu rezultātus publicēja izlases veidā, vairākas nozīmīgas publikācijas tika izdotas arī krievu valodā. Jāatzīmē, ka visas ar arheoloģiju saistītās aktivitātes Latvijā padomju laikā finansēja, pasūtīja un organizēja valsts iestādes. No Padomju Krievijas Latvijā ieradās tikai daži arheologi, tādēļ daudziem studentiem un zinātniekiem tieši arheoloģija deva iespēju iegūt svaigu skatu uz dzimtenes pagātņi un pašu vēsturisko identitāti. Tieši šajās desmitgadēs arheoloģija, kas bija nozīmīga arī 1930.gados, kļuva par vienu no galvenajām Latvijas vēstures zinātnes nozarēm.

Nākošais būtiskais periods Latvijas vēsturē sākās līdz ar pārmaiņām Padomju Savienībā 1980.gadu beigās, kulmināciju sasniedzot valsts neatkarības atjaunošanā 1991.gadā. 20.gadsimta pēdējā desmitgade Latvijā bija ekonomiski un sociāli smags periods; valsts plānveida ekonomikas sistēmu nomainīja tirgus ekonomika un agrākie centri pakāpeniski zaudēja savu unikalitāti un nozīmi. Viena no šī perioda raksturīgajām iezīmēm bija zinātniskās pētniecības decentralizācija, kā arī t.s. mantojuma arheoloģijas nozīmes pieaugums. Tagad Latvijas vēstures institūts ir piesaistīts Latvijas Universitātei, institūta Arheoloģijas nodaļai joprojām paliekot lielākajai arheoloģijas nozares institūcijai Latvijā.³ Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātē tika izveidota Arheoloģijas un vēstures palīgzinātņu katedra, un tā joprojām ir vienīgā arheoloģijas izglītības iestāde Latvijā, kas pat organizē ikgadējās studējošo arheoloģiskās prakses.⁴ Arheoloģiskā mantojuma aizsardzības un izrakumu kontroles jautājumus savā ziņā pārņēma Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Arheoloģijas un vēstures daļa.⁵ Muzeju nozarē galvenā loma ir Nacionālajam vēstures muzejam ar tā pastāvīgo ekspozīciju un regulāri veidotajām arheoloģijas tematikas izstādēm; šajā muzejā pašlaik ir vislielākā arheoloģisko priekšmetu kolekcija, ieskaitot arī Vēstures institūta kolekcijas.⁶ Pašvaldību līmenī tāda pati loma ir vietējiem muzejiem, kuru krājumā bieži ietilpst arī arheoloģiskie atradumi, taču neviens vietējā mēroga muzejs nav pilnībā veltīts tikai arheoloģijai. Pirmais privātais uzņēmums "SIA AIG (Arhitektoniskās izpētes grupa)" tika izveidots 1991.gadā, lai veiktu gan arheoloģiskās, gan arhitektoniskās izpētes darbus un īstenotu ar tiem saistītos projektus.⁷ Otrs, mazāks uzņēmums – SIA "Archeo" – tika nodibināts 2011.gadā. Pirms dažiem gadiem izveidojās Latvijas Arheologu biedrība, kas 2009.gadā uzsāka darbu agrāk pastāvējušās, taču mazāk aktīvās profesionālās organizācijas vietā.⁸

³ <http://www.lvi.lv/en/archdept.htm> (accessed 15.08.2014.)

⁴ <http://www.lu.lv/fakultates/vff/> (accessed 15.08.2014.)

⁵ <http://mantojums.lv/index.php?cat=-1&lang=en> (accessed 15.08.2014.)

⁶ <http://lnvm.lv/en/> (accessed 15.08.2014.)

⁷ <http://www.aigsia.lv/>; go to <http://blog.aigsia.lv/> (accessed 15.08.2014.)

⁸ <http://arheologubiedriba.lv/galvena-lapa/> (information in Latvian) (accessed 15.08.2014.)

Latvijas arheoloģijā Valetas konvencijas prakse un idejas tika ieviestas samērā gludi, taču arheoloģijas sistēmā savu uzvaras gājienu uzsāka glābšanas darbu arheoloģija un komerciālā arheoloģija. Mūsu gadsimta pirmajā desmitgadē kultūras mantojuma aizsardzībā un pētniecībā arvien vairāk pieauga teritoriālās plānošanas nozīme, palielinājās informācijas tehnoloģiju loma un sociālo faktoru ietekme arheoloģijā, kā arī plaši izplatījās metāla detektoru izmantošana. Šos izaicinājumus, kas joprojām vēl pilnībā nav apzināti un novērtēti, papildināja dziļā ekonomikas un finanšu krīze Latvijā kopš 2008.gada, un šobrīd neatbildēts, taču aktuāls un patiesi interesants ir jautājums – kāda būs arheoloģija šajā desmitgadē? Iespējams, kas viena no atbildēm uz šo jautājumu prasa apstāties un mēģināt paškritiski paskatīties pašiem uz sevi, uz arheologiem, un uz arheologa profesiju. Ar to nodarbojas projekts “Eiropas arheologu atklāšana 2012-2014”, tādējādi tālāk šajā tekstā mēs varam pievērsties projekta uzdotajiem jautājumiem un ar tiem saistītajai informācijai par Latvijas arheoloģiju.

Arheologu skaits Latvijā

Viens no projekta galvenajiem mērķiem bija noteikt arheologu skaitu atsevišķās valstīs. Šī ļoti sarežģītā uzdevuma izpilde, bez šaubām, vispirms būs atkarīga no jēdziena 'arheologs' definīcijas un izpratnes. Kā jau minēts iepriekš, Latvijā nav vienas kopīgas un plaši akceptētas arheologa definīcijas.

Latvijā arheologa profesija ir iekļauta valsts normatīvajos aktos par profesiju klasifikāciju. Arheologi ir iekļauti Latvijas Republikas Labklājības ministrijas uzturētajā Profesiju klasifikatorā – arheologi ir minēti sadaļā "2632 Sociologi, antropologi un tiem radniecīgu profesiju vecākie speciālisti" (Nr. 263202 Arheologs).⁹ Taču vienlaikus arheologa profesijai nav sava specifiska profesijas standarta, līdz ar to nav definēta profesijas nozīme un tās piederības noteikšanas kritēriji.

Latvijas Zinātnes padomes sastādītajā Zinātņu nozaru un apakšnozaru sarakstā, kas apstiprināts 1999.gada 16.novembrī, ar pēdējiem grozījumiem 2012.gada 16.augustā, pētījumu nozarē (vai zinātnes nozarē) „Vēsture” kā tās apakšdisciplīna ir iekļauta arī arheoloģija.¹⁰ Tāpat arī Latvijas Universitāte savā Zinātnes nozaru sarakstā (apstiprināts 2011.gada 30.decembrī) atzīst arheoloģiju par vēstures apakšnozari.¹¹ Taču, no otras puses, kā redzēsīm turpmāk, Latvijā oficiāli nav iespējams iegūt izglītības grādu arheoloģijas nozarē, tādēļ personas, kas faktiski strādā arheoloģijā, lielākoties ir ieguvušas akadēmisko vai zinātnisko grādu vēsturē.

Arī Latvijas kultūras mantojuma aizsardzības likumdošanas akti jautājumu par to, kas ir arheologs, aplūko tikai ļoti praktiskā aspektā (būtībā izrakumu līmenī). Šajā sakarībā var minēt Ministru kabineta noteikumus Nr. 474 "Noteikumi par kultūras pieminekļu uzskaiti, aizsardzību, izmantošanu, restaurāciju un vidi degradējoša objekta statusa piešķiršanu", kas pieņemti 2003.gada 26.augustā (ar pēdējiem grozījumiem 2011.gada 6.augustā), kuru 24. pants nosaka: „Arheoloģiskās izpētes darbus (arheoloģiskos izrakumus un arheoloģiskās uzraudzības darbus, kā arī arheoloģisko objektu apzināšanu, ja tā saistīta ar iejaukšanos kultūras piemeklī) drīkst vadīt tikai kvalificēti speciālisti, kuri ieguvuši augstāko humanitāro izglītību, kuriem ir divu gadu pieredze arheoloģiskās izpētes darbos un kuri saņēmuši inspekcijas atļauju.” Nākamajā pantā tiek paskaidrota situācija attiecībā uz “[p]ersonām, kuras arheoloģiskās izpētes darbus vada pirmo reizi, tos veic pieredzējuša un kvalificēta speciālista uzraudzībā.”¹²

Latvijas arheologiem ir sava profesionālā organizācija, Latvijas Arheologu biedrība, kuras galvenais mērķis ir sekmēt arheoloģijas attīstību Latvijā. Līdz ar to arheologa būtība tiek saprasta visai plaši, biedrības statūtos lietojot divus terminus: arheologi (ar to

⁹See: <http://www.lm.gov.lv/text/80;>

http://www.lm.gov.lv/upload/darba_devejiem/profesijas_pec_alfab%C3%84%C2%93ta.pdf

(aplūkots 15.03.2014.)

¹⁰ http://www.lzp.gov.lv/index.php?option=com_content&task=view&id=140&Itemid=88 (aplūkots 15.03.2014.)

¹¹

http://www.df.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/df/dokumenti/Normativie_dokumenti/LU_Zinatnu_nozaru_un_apakšnozaru_saraksts_2011..pdf (aplūkots 18.03.2014.)

¹² See: <http://likumi.lv/doc.php?id=78458> (aplūkots 07.02.2014.)

saprotot profesionāļus) un arheoloģijas interesenti (vai amatieri).¹³ Taču atšķirība starp abām minētajām grupām vispār nav definēta, jo biedrība ir atvērta ikvienam, kurš atbalsta tās mērķus un kam patīk arheoloģija.

Apkopojot teikto, var atzīmēt vairākas iezīmes, kas var kalpot kā atskaites punkti arheologa jēdziena definēšanai. Ļoti svarīga loma ir praktiskajai pieredzei un lauka pētījumu veikšanas prasmei arheoloģijā, toties nepieciešamā izglītības bagāža tiek definēta visai plaši. Mūsdienu ekonomiskā sistēma, kas balstās uz tirgus attiecībām, neprasa obligātu arheologa piesaisti kādai institūcijai, tādēļ profesijas pārstāvji var darboties ārpus lielajām struktūrām (piemēram, līguma darbinieki arheoloģijā). Tātad, lai definētu arheologa jēdzienu, mēs varam atsaukties uz personas izglītību, arheoloģijas zināšanām un prasmi, kā arī saikni ar kādu institūciju, taču būtībā visbiežāk šī prasme un pieredze (ieskaitot pētījuma ētiskos aspektus) būs tā, kas atšķirs profesionālu arheologu no amatiera.

Projekta dalībnieki mēģināja izvairīties no vienkāršotas arheologa identificēšanas ar cilvēku, kas veic lauka pētījumu. Ar šādu pieeju būt ļoti viegli noteikt Latvijā strādājošo arheologu skaitu, par arheologa kritēriju pieņemot viņa/viņas dalību lauka pētījumos (izrakumos un objektu apzināšanā). Latvijā pastāv ilgstoša tradīcija reizi divos gados publicēt īsus ziņojumus par veiktajiem lauka pētījumiem un, ja mēs aplūkojam divas jaunākās publikācijas (par lauka pētījumiem 2008.-2009. un 2010.-2011.gadā), tad iegūstam sekojošus skaitļus par tiem arheologiem, kas ir veikuši lauka pētījumus:

2008.-2009.gadā: 33 arheologi ir vadījuši izrakumus¹⁴;

2010.-2011.gadā: 28 arheologi ir vadījuši izrakumus¹⁵.

Tomēr, kā jau minējām iepriekš, šis projekts aplūko arheologa profesiju tās plašākajā nozīmē. Aptauja, kas tapa projekta īstenošanas gaitā, bija atvērta ikvienam, kas sevi uzskatīja par arheologu (tādēļ Arheologu biedrības biedru adresu saraksts tika atzīts par piemērotu līdzekli, lai sasniegtu iespējami plašāku personu loku). Saņemto atbilžu skaits – eventuāli 29 atbildes – neatspoguļo Latvijas arheoloģijas nozari kopumā, jo ne visi arheologi piedalījās aptaujā. Var pieņemt, ka kopējais arheologu skaits Latvijā varētu būt divreiz lielāks – apmēram 60 indivīdi, ar piebildi, ka arheoloģija šajā gadījumā tiek interpretēta visai plaši.

Šo aprēķinu pamato oficiālie dati par darbinieku skaitu dažādās ar arheoloģiju saistītās struktūrās. Piemēram, 15 arheologi strādā LU Latvijas Vēstures institūta Arheoloģijas nodaļā, apmēram tik pat daudz arheologu strādā Latvijas Nacionālajā vēstures muzejā, 5 arheologi strādā Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Arheoloģijas un vēstures daļā, 5 arheologi strādā Rīgas Vēstures un kuģniecības muzejā un 3 arheologi – Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātē. Dažos vietējos muzejos strādā vēl trīs arheologi (Ventspilī, Turaidā un Bauskā), trīs arheologi darbojas privātajās struktūrās, turklāt ir daži pensionēti, bet darbīgi arheologi un daži jauni arheologi, kas aktīvi piedalās lauka pētījumos. Protams, šis skaitļi neietver personas, kas laiku pa laikam nodarbojas ar arheoloģiju, piemēram, kultūras pieminekļu aizsardzības inspektori reģionos, kuru uzdevums ir uzraudzīt arī arheoloģiskās vietas, vai tie krājuma glabātāji vietēja mēroga muzejos, kuru pārziņā atrodas arī arheoloģisko priekšmetu kolekcijas.

¹³ <http://arheologubiedriba.files.wordpress.com/2010/07/lab-statuti.pdf> (aplūkots 15.02.2014.)

¹⁴ Urtāns J., Virse I. L., eds. *Arheologu pētījumi Latvijā 2008-2009*. Rīga, 2010. 285 p.

¹⁵ Urtāns J., Virse I. L., eds. *Arheologu pētījumi Latvijā 2010-2011*. Rīga, 2012. 255 p.

Aizvadītajos gados Latvija piedzīvoja dziļu ekonomisko krīzi, kas ietekmēja arī arheoloģiskos pētījumus un samazināja arheoloģijas nozarē aprītē esošo finanšu līdzekļu apjomu (tas izpaudās kā arheoloģisko izrakumu skaita samazinājums kopumā, izrakumu mēroga sašaurināšanās, krass līdzekļu samazinājums valsts finansētajiem izpētes projektiem). Tomēr, par spīti kritiskajai situācijai, kas dažkārt pat samazināja pētnieku ienākumu līmeni līdz minimālajai un pat vēl zemāka apjoma algai, institūciju skaits un to cilvēkresursu apjoms ir saglabājies stabils. Tikai privātajā sektorā tika izveidots jauns neliels uzņēmums SIA „Archeo”, kas ir kļuvis par komerciālās arheoloģijas firmu. Tā kā arheoloģijā netiek piešķirts zinātņu grāds un šajā nozarē nav arī atsevišķa amata kādā institūcijā (par to skat. tālāk), nav iespējams izsekot līdz arheologu skaitam bezdarbnieku vidū, piemēram, noskaidrot, cik studējošo savos diplomdarbos ir pievērsušies arheoloģijas jautājumiem un vēlāk nav raduši perspektīvas darba tirgū. Taču var konstatēt, ka bezdarbnieku īpatsvars Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes absolventu vidū ir ļoti zems. Šajā ziņā situācija atšķiras no stāvokļa 1990.gados, kad ekonomiskā situācija tāpat bija ļoti dramatiskā un vairāki cilvēki pameta arheoloģiju (bet viens no viņiem vairāk kā pēc desmit gadiem atgriezās šajā profesijā), jo pēdējā ekonomiskā krīze neatstāja šādas sekas arheoloģijas nozarē.

Ievērojot to, ka jautājums par arheologa jēdziena definīciju ir nokļuvis nozares dienaskārtībā arī Latvijā, aptaujas respondentiem lūdza definēt, kas pēc viņu domām ir arheologs. Visbiežāk sastopamā atbilde: tas ir pētnieks, kurš strādā ar materiālās kultūras reliktiem vai izmanto arheoloģijas metodes, vai indivīds ar augstāko izglītību, kas strādā arheoloģijas jomā un prot vadīt izrakumus, interpretēt arheoloģisko materiālu un publicēt pētījuma rezultātus; arī – pedants; cilvēks, kas interesējas par pagātnes dzīvi, bet daži respondenti to skaidroja no likuma viedokļa: arheologs ir pētnieks, kam ir tiesības veikt arheoloģiskos izrakumus. Tādējādi vairums atbilžu uztvēra arheologu kā savas nozares ekspertu, kam piemīt attiecīga prasme, bet tikai dažās atbildēs tika uzsvērts arheologa darba sociālais raksturs un sabiedriskā nozīme.

Arheologiem arī tika lūgts izteikt savas prognozes par mūsu profesijas skaitlisko dinamiku nākotnē un par to, vai esošais arheologu skaits atbilst nozares vajadzībām Latvijā. Lielākā daļa respondentu uzskata, ka esošais arheologu skaits ir pietiekams skarbajiem apstākļiem zinātnes dzīvē, bet deviņi procenti aptaujāto apgalvoja, ka šis skaits nav pietiekams (vienā atbildē pat ļoti korekti tika norādīts, ka arheologu skaits salīdzinājumā ar aktuālajām vajadzībām un, ievērojot arheoloģijas multidisciplināro raksturu, ir kritiski zems). Un 25 respondenti (četrās anketās tika pausts atšķirīgs viedoklis) piekrita tam, ka arheologu skaits Latvijā tuvākajos gados nepieaugs, ņemot vērā pašreizējo situāciju izglītībā un zinātnē. Piesardzīgi optimistiska prognoze paredz, ka ik 3-5 gadu periodā profesijā varētu ienākt viens jauns arheologs. Arheologu saimes pieaugums netiek prognozēts ne nākamajā, nedz arī tuvākajos trijos gados, jo nozares institūcijas neplāno palielināt štata vietu skaitu, bez tam arī objektīvie apstākļi neveicina arheologu skaita palielināšanos.

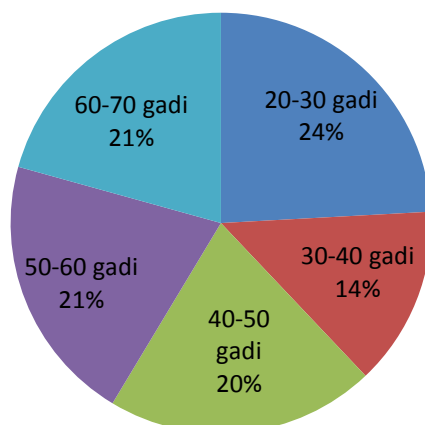
Latvijas arheologu raksturojums: vecums, dzimums, invaliditāte un izcelsme

Lai noskaidrotu Latvijas arheologu galvenās iezīmes, faktiski – lai izveidotu Latvijas arheologa portretu 2013.gadā, anketā tika iekļauti vairāki jautājumi par personas vecumu, dzimumu, invaliditāti un izcelsmi. Praktiski tie bija vienīgi jautājumi, uz kuriem atbildēja katrs respondents, tātad šie jautājumi varētu sniegt skaidru Latvijas arheologu kopienas raksturojumu minētajos parametros.

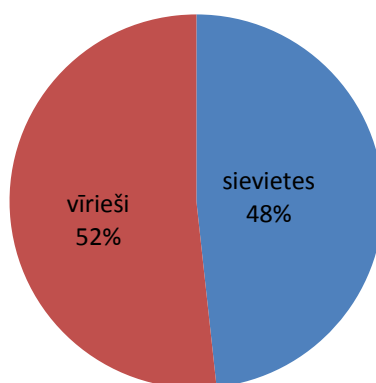
Izmantojot saņemtos aptaujas anketu datus, mēs varam apgalvot, ka profesijas ietvaros pastāv izteikta dzimumu līdzsvara (tika saņemtas atbildes no 15 arheologiem un 14 arheologēm). Attiecībā uz profesijas vecumstruktūru jāaska, ka tajā ir mazs vidējā vecuma speciālistu īpatsvars (vecumā no 35-45 gadiem), bet ir daudzsološa jaunā paaudze (vecumā no 20-30 gadiem), kas ir ienākusi profesijā (skat. pārskata datus 1. tabulā un 1. un 2. diagrammā).

vecums	sievietes	vīrieši
līdz 21 gadam		
21-25 gadi	3	
26-30 gadi	3	1
31-35 gadi	1	2
36-40 gadi	1	
41-45 gadi	1	2
46-50 gadi		3
51-55 gadi	1	1
56-60 gadi	2	2
61-65 gadi	2	3
65-70 gadi		1
vairāk par 70 gadiem		

1.tabula. Latvijas arheologu vecuma un dzimuma struktūra.

1.diagramma. Latvijas arheologu vecuma struktūra.

2.diagramma. Latvijas arheologu dzimuma struktūra.

Attiecībā uz invaliditātes statusu, no strādājošiem arheologiem to apstiprināja viena persona, taču šis apstāklis pat šobrīd nav kļuvis par šķērslī personai darbam arheoloģijas jomā.

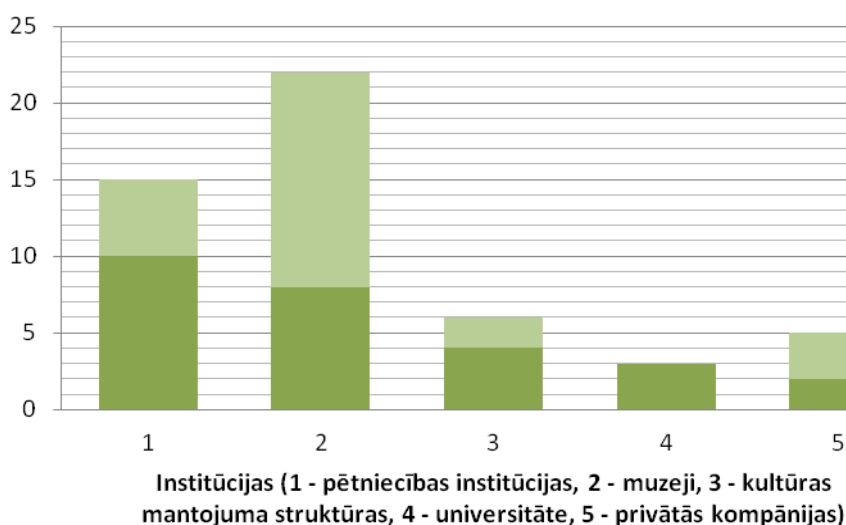
Viena un tā pati atbilde visās anketās tika saņemta uz jautājumu par strādājošo arheologu izcelsmes valsti – visi respondenti ir dzimuši Latvijā un ir latvieši. Šie dati varētu būt tuvi patiesībai, taču ne identiski tai, ja tos attiecinātu uz visu arheologu profesionālo kopienu. Interesanti atzīmēt, ka Latvijas arheologi nāk no dažādiem Latvijas reģioniem, pilsētām un mazpilsētām, bet šodien izteikts Latvijas arheoloģijas centrs ir Rīga, patiesībā tai pat nav konkurences, jo visas svarīgākās nozares institūcijas atrodas galvaspilsētā. Lielākā daļa no arheologiem (12 no tiem, kas iesniedza savas atbildes) ir dzimuši Rīgā (jāņem vērā, ka Latvijas galvaspilsētas iedzīvotāju skaits sasniedz gandrīz pusi no visas valsts iedzīvotāju skaita), daudzi arī Latvijas centrālajā daļā (Vidzemē). No citām pilsētām un ciemiem tika minētas, piemēram, Cēsis, Limbaži, Ogre (divreiz),

Sigulda, Jelgava, Liepāja, Kuldīgas novads, Bērzpils. Īpaši jāatzīmē arheologs, kas dzimis trimdas latviešu ģimenē Sidnejā, Austrālijā, un atgriezies Latvijā 1990.gados.

No otras puses, Latvijas arheoloģijā šobrīd nav neviena arheologa, kas būtu nācis no ārzemēm. Ārzemju kolēģi ir piedalījušies vairākos dažāda rakstura zinātniskos pētījumos, ieskaitot arī Latvijas arheologu vadītos arheoloģiskos izrakumus (piemēram, Zvejnieku and Riņņukalna kapulaukos, Mežītes and Drusku pilskalnos). Taču neviena institūcija nekad nav pieņēmusi darbā nevienu ārzemju arheologu, ko vismaz daļēji var izskaidrot ar apstākli, ka Latvijas zinātnieku kopiena vispār ir ļoti noslēgta, kā arī ar stingrajiem valsts valodas politikas nosacījumiem Latvijā, kas prasa labas latviešu valodas zināšanas (tāpat visa izrakumu dokumentācija ir jāiesniedz latviešu valodā, kas rada objektīvus šķēršļus ārzemnieku ienākšanai Latvijas arheoloģijā).

Darba vietas un algas arheoloģijas nozarē

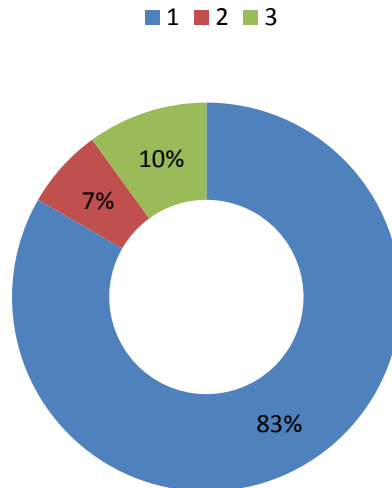
Latvijā ir divi arheoloģijas nozares sektori, kuros ir vislielākais nodarbināto personu skaits – tās ir pētniecības institūcijas un muzeji. Respondenti ir norādījuši, ka 10 no viņiem strādā kādā zinātniskās pētniecības institūcijā, 8 – muzejos, 4 – kultūras mantojuma aizsardzības institūcijās, 3 – augstākajās mācību iestādēs (universitātē), 2 – privātajos uzņēmumos un viens respondents pārstāv kādu citu (neidentificētu) darbības jomu (skat. 3.diagrammu par arheologu skaitu dažāda rakstura institūcijās un respondentu īpatsvaru attiecīgajās institūcijās).

3.diagramma. Arheologu skaits un respondentu īpatsvars institūcijās (gaiši zaļš – arheologu pieņemtais kopskaits, tumši zaļš – respondentu skaits).

Gandrīz visi respondenti atzina, ka viņu pārstāvētās institūcijas saņem finansējumu no valsts budžeta (22 atbildes), bet vienāds daudzums atbilžu (vienpadsmit) minēja arī finansējumu no nacionālajiem un Eiropas Savienības finansētajiem projektiem. Vienlaikus vairums respondentu neuzskata projektu finansējumu par savas algas pamatu. Jautājums par municipālo finansējumu anketā netika iekļauts, jo tas ienāk arheoloģijas nozarē tikai caur atsevišķiem vietēja mēroga arheoloģijas projektiem; turklāt municipālais finansējums vietējiem muzejiem ir galvenais un bieži arī vienīgais finansējuma avots.

Lielākajai daļai arheologu ir pastāvīgs darbs (tas norādīts 25 anketās), diviem arheologiem ir ilgtermiņa (vairāk nekā uz vienu gadu) darba līgumi un trīs respondenti ir norādījuši, ka viņi ir pašnodarbinātās personas, bet faktiski divi no viņiem strādā kā brīva līguma darbinieki arheoloģijā (par nodarbinātības struktūru skat. 4.diagrammu).

4.diagramma. Arheologu nodarbinātība
(1 – pastāvīgi nodarbinātie; 2 – ilgtermiņa līgumi; 3 – pašnodarbinātie).

Vairums atbilžu apliecināja, ka arheologu profesijā dominē pilna laika (tas ir, ar 8 darba stundām dienā vai kopsummā 40 darba stundām nedēļā) nodarbinātie. Tikai viena atbilde tika saņemta no nepilna laika nodarbinātas personas, kas strādā 20 līdz 30 stundas nedēļā.

Minētās atbildes ļoti labi korelē ar atbildēm uz jautājumu par arheologu darba pieredzi un nākotnes izredzēm. Lielākā daļa arheologu strādā tajās pašās institūcijās, kur viņi strādāja pirms 3 gadiem (16 atbildes) un pat pirms 5 gadiem (12 atbildes). Nevienam arheologam nav nodoma mainīt nodarbošanos pēc gada vai trim gadiem, un visi cer turpināt strādāt tajās pašās institūcijās.

Balstoties uz 28 respondentu atbildēm, ir iespējams konstatēt nelielu pieaugumu profesijā pēdējo piecu gadu laikā kopš 2008.gada: 2013.gadā: +1 arheologs; 2012.gadā: +3 arheologi; 2010.gadā: +4 arheologi. Taču šīs izmaiņas lielākoties notika tādēļ, ka arheoloģiskajos lauka pētījumos arvien vairāk sāka piedalīties universitātes absolventi, bet nevis darba vietu skaita pieauguma dēļ. Tāpat vienlaikus vairāki arheologi ir pensionējušies, kas netiek atspoguļots aptaujas rezultātos. Tādēļ ir grūti noteikt pieauguma apjomu, taču, izmantojot tikai aptaujas anketu datus, var runāt par nelielu pieaugumu dažu procentu robežās (galvenajai tendencei joprojām saglabājoties dilstošā virzienā): 2012.-2013.gadā: 3,6 %; 2010.-2012.gadā: 10,7 %; 2008.-2010.gadā: 14,3 %. Ja aprēķinu pamatā pieņemam noteikto arheologu kopskaitu (60), tad aprēķinā iegūtie skaitļi ir daudz mazāki, bet arī tuvāki realitātei: 2012.-2013.gadā: +1,7 %; 2010.-2012.gadā: +5 %; 2008.-2010.gadā: +6,7 % (pēdējā gadījumā pieaugums atspoguļo aktīvo izrakumu praksi pirms ekonomiskās krīzes).

Nodarbināti atzīst, kas viņu darba devēji nodrošina visas nepieciešamās sociālās garantijas, ko prasa sociālās un darba likumdošanas akti, piemēram, slimības pabalstus, ikgadējo apmaksāto atvaļinājumu, mātes vai tēva atvaļinājumu sakarā ar bērna piedzimšanu, atvaļinājumu studiju un eksāmenu laikā u.c. Šis gandrīz vienbalsīgais uzskats balstās Latvijas stingrajā sociālās un darba likumdošanas praksē, kā arī apstākļi, ka vairums arheologu strādā valsts veidotās un finansētās institūcijās. Tajā pašā laikā

arodbiedrību sociālā nozīme un loma Latvijā ir ļoti zema. Tādēļ arī arheologi nav motivēti piedalīties arodbiedrību darbā – vienpadsmit respondenti ir arodbiedrības biedri, bet desmit arheologi atbildēja, ka viņi nav arodbiedrības biedri. Toties daudz aktīvāka ir mūsu dalība profesionālajās organizācijās – tikai 4 respondenti nav nevienas profesionālās organizācijas biedri. Lielākā daļa atbilžu norādīja uz Latvijas Arheologu biedrību (18), bet tikai divi respondenti minēja, ka viņi ir Eiropas Arheologu asociācijas (EAA) biedri.

Gandrīz visi respondenti (izņemot pašnodarbināto personu) pozitīvi atbildēja uz jautājumu, vai viņu institūcijām ir attīstības stratēģija vai nākotnes vīzija, bet tikai puse no atbildēm norādīja, ka indivīdi pilnībā piekrīt šajos dokumentos izvirzītajiem mērķiem. To var uzskatīt par subjektīva un personiska viedokļa izpausmi, taču bieži vien šādi dokumenti ir grūti saprotami, jo uzrakstīti virspusēji un balstās vairāk uz pieņēmumiem, nekā uz reālo iespēju izvērtējumu.

Arheoloģijas nozares institūcijās arheologu darbs ir viens no daudzajiem zinātniskajiem, izglītojošajiem, komerciālajiem u.c. uzdevumiem, tādēļ amata nosaukumi institūcijās parasti neietver terminus ‘arheoloģija’ un ‘arheologs’. Šie amatu nosaukumi atspoguļo cilvēka administratīvo, nevis zinātnisko darbību, un to var izskaidrot ar valsts institūciju dominējošo lomu arheoloģijā un ar nozarē jau izveidoto valsts nomenklatūru. Tādēļ, piemēram, arheologu vidū ir pieci nodaļu vadītāji, viens nodaļas vadītāja vietnieks, pieci muzeju krājumu glabātāji, pētnieki, vadošie pētnieki, speciālisti un galvenie speciālisti, pētnieka asistents, arhivisti, divi profesori, viens asociētais profesors, viens docents. Patlaban šo arheologu vidū ir arī Latvijas Nacionālā vēstures muzeja un Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūta direktori, kā arī Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes dekāns. Tādēļ nepārsteidz tas, ka tikai divi respondenti minēja, ka viņi strādā kā arheologi – brīva līguma darbinieki, bet divi citi arheologi vada privātos uzņēmumus.

Darbības veids	Vērtējums
Arheoloģiskie izrakumi	1-10
Arheoloģiskās apzināšanas veikšana	1-4
Arheoloģiskā materiāla pētniecība	1-9
Publikāciju sagatavošana	5-9
Arheoloģisko kolekciju uzturēšana	2-10
Arhīva materiāla pētniecība un uzturēšana	2-10
Kultūras mantojuma aizsardzība un pārvaldība	1-10
Arheoloģisko senlietu konservācija	1-4
Administratīvie pienākumi	4-10
Projektu vadība	1-2
Izglītības jomā un izglītības programmu vadīšana	1-10
Arheoloģijas popularizācija	2-7

2.tabula. Arheologu darba pienākumu nozīmes vērtējums.

Pēdējos gados nav informācijas par vakancēm arheoloģijas institūcijās, un, ja tādas parādās, tās nebūt nav sarežģīti aizpildīt. Tādējādi runa ir par brīvo darba vietu trūkumu institūcijās, un ir diezgan grūti jauniem cilvēkiem, kas tikko beiguši vai turpina savas

studijas universitātē, atrast darbu nozarē. Vairāki vecāko kursu studējošie pašlaik regulāri piedalās arheoloģiskajos lauka pētījumos projektu ietvaros, taču bez pastāvīga darba līguma vai piesaistes kādai institūcijai.

Arheologu darba pienākumi ir ļoti dažādi atkarībā no institūcijas, kur viņš/ viņa strādā. Respondentus lūdza novērtēt viņu darba pienākumus viena gada ietvaros, izmantojot vērtējuma skalu no 1 – 10 (kur: 1 – tas neietilpst manos pienākumos, 10 – tas ir vissvarīgākais un nozīmīgākais darba pienākums). Rezultāti, kas parāda plašu atbilžu amplitūdu, ir apkopoti 2.tabulā, bet vidējais konkrētu darba pienākumu nozīmes vērtējums ir aprēķināts 3.tabulā. Abās tabulās izmantotas 19 atbildes uz aptaujas anketu jautājumiem.

Darbības veids	Vidējais vērtējums
Arheoloģiskie izrakumi	4
Arheoloģiskās apzināšanas veikšana	3,5
Arheoloģiskā materiāla pētniecība	6,44
Publikāciju sagatavošana	6,06
Arheoloģisko kolekciju uzturēšana	3,63
Arhīva materiāla pētniecība un uzturēšana	5,06
Kultūras mantojuma aizsardzība un pārvaldība	3,25
Arheoloģisko senlietu konservācija	1,81
Administratīvie pienākumi	4,88
Projektu vadība	4,06
Izglītības jomā un izglītības programmu vadīšana	2,38
Arheoloģijas popularizācija	4,81

3.tabula. Darba pienākumu nozīmes vidējais vērtējums.

Mūsdienu pasaulē katru darbību pavada neaptverams daudzums birokrātisku procedūru, tādēļ visai bieži svarīga un permanenta nozīme ir dažādiem administratīvajiem pienākumiem. Būtiski svarīga joprojām ir arheoloģiskā materiāla izpēte un (ar to saistītā) publikāciju sagatavošana līdz ar pieaugošo kultūras mantojuma aizsardzības un senlietu kolekciju problēmu aktualizāciju, turpretim arheoloģisko izrakumus un lielā mērā arī objektu apzināšanu praktiski veic tikai neliela arheologu daļa.

Interesanti atzīmēt, ka par spīti Latvijā labi attīstītajai IT infrastruktūrai neviens no aptaujātajiem arheologiem neuzskata par iespējamu izmantot attālināto pieeju darba pienākumu izpildē pilnā apjomā. Desmit atbildēs ir minēta iespēja, ka to varētu izmantot daļēji, bet pieci respondenti vispār noraidīja šādu iespēju.

Atbildot uz jautājumu par viņu darba pozitīvajām (stiprajām un gaišajām) un negatīvajām (vājajām un ēnas) pusēm, arheologi bieži ir norādījuši uz lielo administratīvā darba īpatsvaru (ko tikko pieminējām kā to darba daļu, kas arvien palielinās) kā vienu no negatīvajiem aspektiem. Tāpat arī mazās algas, neregulārie ienākumi, ierobežotās projektu attīstīšanas iespējas, vājā pētniecības infrastruktūra, kā arī valsts un sabiedrības ignorējošā attieksme tika atzīmēti kā faktori, kas negatīvi ietekmē arheologu darbu. Ikviens, kas atbildēja uz šo jautājumu, tā vai citādi izteica bažas par nozares finansējumu. Arheologu darba dinamiskais, elastīgais un radošais raksturs, intelektuālo un fizisko

aktivitāšu apvienojums, arheoloģisko avotu bagātība, plašais nozares pētījumos un diskusijās ietvertu jautājumu loks, mijiedarbība un komunikācija ar dažādu nozaru pārstāvjiem – tie ir arheologu darba pozitīvie aspekti, kopumā atspoguļojot to, ka mūsu nozares cilvēki dara to, kas viņiem patīk un tādēļ viņi to dara par spīti finansiālajiem trūkumiem (par algām skat. tālāk).

Kaut arī arheoloģijas nozarē ir konstatējama diezgan stabila nodarbinātības prakse, atbildes anketās atspoguļojas arī tas, cik dažādus darbus iespēju robežās paralēli savai pamatprofesijai mūsdienās strādā vai pēdējos gados ir strādājuši arheologi. Kopumā 15 atbildēs minēta citi darba pieredze, kas nav saistīta ar arheoloģiju. Atbildēs minēts, piemēram, skolotāja, projekta asistenta, administratīvā asistenta, bibliotekāra, krāvēja, kultūras mantojuma pētnieka, arhitektūras tehniķa, tulka, tirdzniecības aģenta, muzeja darbinieka, klientu servisa speciālista, celtnieka, izdevniecības darbinieka darbs.

Pārsteidzoši daudzās atbildēs sniegta informācija par arheologu atalgojumu. Jāņem vērā, ka Latvijā algas aprēķina, ieskaitot nodokļus, kaut arī dažādu nodokļu īpatsvars atkarībā no situācijas var būt atšķirīgs (piemēram, cilvēki ar mazākiem ienākumiem maksā mazākus sociālos nodokļus). Atbildes par algām pagājušajā gadā ir apkopotas 4.tabulā.

Alga	Arheologu skaits
līdz 200 latiem	-
no 200 līdz 400 latiem	15
vairāk par 400 latiem	9

4.tabula. Arheologu algas 2013.gadā.

Sarežģītāka aina veidojas attiecībā uz algām 2010. un 2008.gadā, skat. 5.tabulu.

Alga	Arheologu skaits	
	2010	2008
līdz 200 latiem	5	4
no 200 līdz 400 latiem	6	7
vairāk par 400 latiem	9	6
nestrādāja vispār	1	2

5.tabula. Arheologu algas 2008. un 2010.gadā.

Gandrīz tikpat daudzās atbildēs sastopami dažādi viedokļi par izglītības ietekmi uz algas apjomu – vienpadsmit respondenti norādīja, ka izglītība ir ietekmējusi viņu algu, bet desmit respondenti nesaskatīja nekādu saikni starp savu izglītību un algas lielumu. Jāņem gan arī vērā, ka administratīvajās struktūrās strādājošajiem iegūtā izglītība nav primārais atskaites punkts, jo iestāžu darbinieki saņem algu atbilstoši savam amatam nevis, piemēram, profesionālajai prasmei vai zinātniskajam grādam.

Latvijas arheologu algas ir diezgan atšķirīgas, taču arheologa profesija noteikti nepieder pie vislabāk apmaksātajām profesijām. No otras puses, par spīti ekonomiskajiem un sociālajiem apstākļiem arheologu algas pēdējo piecu gadu laikā lēnām pieaug (skat. 6.tabulu).

Alga	2013	2010	2008
līdz 200 LVL mēnesī	-	5 (23,8%)	4 (21,1%)
no 200 līdz 400 LVL mēnesī	15 (62,5%)	6 (28,6%)	7 (36,8%)
vairāk par 400 LVL mēnesī	9 (37,5%)	9 (42,8%)	6 (31,6%)
nestrādāja vispār	-	1 (4,8%)	2 (10,5%)
atlasēs grupa	24	21	19

6.tabula. Arheologu algas Latvijā no 2008. līdz 2013.gadam.

Pēc anketu datiem ir grūti noteikt vidējās algas apmēru, jo apkopotie dati atspoguļo situāciju, kas veidojas starp anketā noteiktajām algas robežām (ar 200 latu intervālu). Lai iegūtu vismaz priekšstatu par vidējās mēnešalgas apjomu, mēs apkopojām datus par arheologu skaitu, pieņemot, ka viņi saņem katrā noteiktā intervāla vidējo algu. Tādā gadījumā vidējā mēnešalga 2013.gadā sasniedza 375 LVL (533.58 EUR), un šis aprēķins šķiet visai pamatots. Tādējādi vidējās algas apmērs gada intervālā 2013.gadā bija 4500 LVL (6402.92 EUR).

Minimālā mēnešalga Latvijā ar likumu pašlaik ir noteikta 320 eiro apjomā.¹⁶ Saskaņā ar Latvijas Centrālās statistikas pārvaldes datiem pagājušajā gadā bija vērojams prognozētais vidējās algas pieaugums, nosacītajai vidējai algai Latvijā 2013.gada nogalē sasniedzot 518 latus (vai 737 eiro). Vidējā mēnešalga Latvijā 2013.gadā bija 715 EUR¹⁷ (gadā – 8580 EUR), kamēr valsts pārvaldes un valsts budžeta iestādēs vidējā alga bija 833 EUR mēnesī¹⁸ (9996 EUR gadā). Tas ir būtisks salīdzinājums, jo vairums Latvijas arheologu strādā valsts budžeta institūcijās. Tātad arheologu ienākumi salīdzinājumā ar minimālo darba algu ir augstāki, taču joprojām nesasniedz Latvijas vidējā atalgojuma apmērus. Iespējams, ka šo situāciju vislabāk var salīdzināt ar stāvokli izglītības nozarē – šeit vidējā mēnešalga 2013.gadā bija 423 lati, bet vienlaikus finanšu un apdrošināšanas sektorā strādājošie nopelnīja vairāk kā 1000 latus mēnesī.¹⁹

¹⁶ Skat: <http://www.lm.gov.lv/text/2525> (aplūkots 15.07.2014.)

¹⁷

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociale/Sociale_lkgad%C4%93jie%20statistikas%20dati_Darba%20samaksa/DS0020_euro.px/table/tableViewLayout1/?rxid=09cbdccf-2334-4466-bdf7-0051bad1decd (aplūkots 10.08.2014.)

¹⁸ Ibid.

¹⁹ <http://www.csb.gov.lv/notikumi/videja-darba-samaksa-aug-atbilstosi-prognozem-39487.html>; (aplūkots 15.07.2014.)

Arheologu izglītība un kvalifikācija

Izglītība arheoloģijas nozarē Latvijā nav pieejama atsevišķā studiju programmā, līdz ar to arheoloģija ietilpst vēstures studijās. Vēstures studiju programmas darbojas trīs Latvijas universitātēs un augstskolās, taču profesionālu speciālistu lasītie kursi arheoloģijā ir pieejami vienīgi Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātē. Latvijas Universitāte ir arī vienīgā institūcija, kam ir tiesības piešķirt doktora grādu par promocijas darbu, kas veltīts kādai arheoloģijas tēmai. Tādējādi tie studējošie, kurus interesē arheoloģija, studē vēsturi un iegūst savu bakalaura vai maģistra grādu vēsturē. Tas pats attiecas uz doktorantūras studijām: izpildot noteiktās prasības, jaunie doktoranti iegūst zinātņu doktora grādu vēsturē (lai gan diplomā tiek norādīta arī attiecīgā vēstures zinātnes apakšnozare).

Latvijā vēl pagaidām nav apstiprināts pēc doktora grāda iegūšanas strādājošo pētnieku statuss, lai gan par to atbildīgā ministrija pašlaik strādā ar iespējamo postdoktorantūras pētnieka statusa ieviešanu. Augstākā iespējamā pētnieka kvalifikācija ir zinātņu doktora grāda iegūšana, kamēr akadēmiskie un pētnieka amati var atšķirties atkarībā no konkrētās institūcijas specifikas (to jau raksturojām iepriekš). 1990.gados, kad notika pāreja no agrākās padomju laika dubulto zinātnisko grādu sistēmas (tā ietvēra zinātņu kandidāta un zinātņu doktora grādus) uz viena (zinātņu doktora) zinātniskā grāda sistēmu, tika ieviests habilitācijas mehānisms, taču mūsdienās tas netiek izmantots. Visi padomju laikā strādājošie arheologi ar iegūtu zinātnisko grādu ir veikuši savu zinātnisko grādu nostrifikāciju, līdz ar to šodien mums ir pētnieki ar *Dr. habil.* grādu vēsturē, kas nav pieejams tiem, kas savu zinātnisko grādu ir ieguvuši pēdējo desmit gadu laikā.

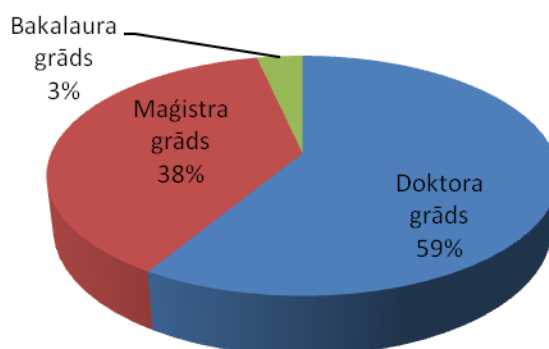
To studējošo skaits, kas LU Vēstures un filozofijas fakultātē pēta arheoloģijas tēmas, katru gadu mainās. Piemēram, 2008.gadā tika aizstāvēti 10 bakalaura darbi un četri maģistra darbi, bet divus gadus vēlāk – 7 bakalaura darbi un pieci maģistra darbi. Pagājušajā (2013.) gadā bija redzama ne tikai studējošo skaita samazināšanās vispār, bet arī straujš arheoloģijas tematikā aizstāvēto diplomdarbu skaita kritums – tika aizstāvēti divi bakalaura darbi un trīs maģistra darbi. Diemžēl šķiet, ka arī tuvākajos gados būs jārēķinās ar aptuveni šādu aizstāvēto darbu skaitu – katrā studiju gadā būs 2-3 studējošie, kas veiks pētījumus un apgūs praksi arheoloģijas nozarē.

Jāatzīmē (un tas attiecas arī uz profesionālo apmācību), ka studējošie akadēmisko studiju laikā iegūst tikai pamatzināšanas arheoloģijā, kā arī var iegūt pirmo pieredzi lauka darbu veikšanā arheoloģiskās prakses izrakumos, kas notiek ik vasaru. Savukārt padziļinātu praktisko pieredzi un iespēju attīstīt profesionālās iemaņas, kas nepieciešamas arheoloģiskajos lauka pētījumos un darbā ar attiecīgajiem dokumentiem, studējošie parasti var iegūt, piedaloties pētniecības projektos, ko organizē kāda no arheoloģijas institūcijām.

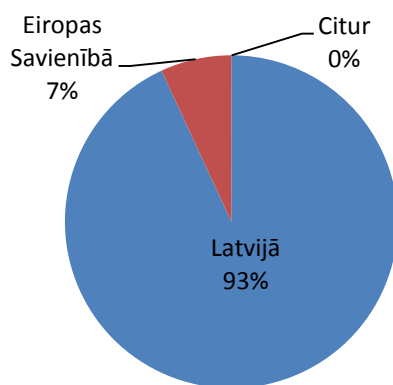
Arheoloģijā strādājošajiem Latvijā ir augsta zinātniskā kvalifikācija – vēstures zinātņu doktoru (*Dr.hist.*) skaits ir diezgan liels, ko apstiprināja 17 respondenti. 11 respondenti atbildēja, ka pašlaik viņiem ir maģistra grāds, vienam arheologam – bakalaura grāds vēsturē (skat. 5.diagrammu). Augstāko zinātnisko kvalifikāciju respondenti ieguvuši dažādos gados (bet atbildes uz šo jautājumu tika saņemtas reti), piemēram, pagājušā desmitgade kā vēstures zinātņu doktora grāda ieguves laiks tika

minēta deviņās atbildēs, bet 1990.gadi – piecās atbildēs, laiks pirms 1991.gada – sešās atbildēs.

Gandrīz visi arheoloģijā strādājošie savus zinātniskos grādus (bakalaura, maģistra vai doktora) ir ieguvuši Latvijas Universitātē. 27 respondenti atbildēja, ka viņi ir ieguvuši savu augstāko zinātnisko kvalifikāciju Latvijā, un tikai divi – Eiropas Savienībā (skat. 6.diagrammu). Jāatzīmē, ka to arheologu skaits, kas ir ieguvuši zinātņu doktora grādu kopš 1991.gada, kopumā ir visai zems. Līdztekus nostrifikācijai, kas norisinājās 1990.gados, ir apmēram 15 jauni zinātņu doktori, kas ir aizstāvējuši promocijas darbus arheoloģijā pēdējo vairāk nekā 20 gadu laikā. Pašlaik (2013./2014. gadā) ir tikai divi doktorantūrā studējošie, kas izstrādā promocijas darbus arheoloģijā. Mūsdienā Latvijas arheoloģijā ir tikai daži izņēmumi, kad augstākā zinātniskā kvalifikācija nav iegūta vēstures nozarē: viens maģistra grāds un viens doktora grāds mākslas zinātnēs (Dr. art.), iegūts Latvijas Mākslas akadēmijā; doktora grāds bioloģijā, iegūts Latvijas Universitātē par pētījumu dendrohronoloģijā; maģistra grāds arheoloģijā, iegūts Darhemas Universitātē (*Durham University*) pirms pāris gadiem; un zinātņu doktora grāds (PhD) arheoloģijā, iegūts Oulu Universitātē (Somijā). Tāpat jāatzīmē, ka četri zinātņu doktora grādi (ieskaitot arī bijušo zinātņu kandidāta grādu) iegūti padomju okupācijas laikā Krievijas universitātēs (Sanktpēterburgā, toreiz Ļeņingradā vai Maskavā) un tika nostrificēti 1990.gados.

5.diagramma. Latvijas arheologu augstākā zinātniskā kvalifikācija (pēc 29 anketu atbildēm)

6.diagramma. Valstis, kur iegūta augstākā zinātniskā kvalifikācija (pēc 29 anketu atbildēm).

Ir konstatējamas atšķirības starp institūcijām tajās strādājošo zinātņu doktoru īpatsvara ziņā. Lielākais skaits un arī īpatsvars arheologu, kam ir zinātņu doktora grāds, ir konstatējams pētniecības un izglītības iestādēs (piemēram, LU Latvijas vēstures institūtā ir 11 arheologi ar zinātņu doktora grādu no pavisam 15 Arheoloģijas nodaļā strādājošiem darbiniekiem, bet visiem trim LU Vēstures un filozofijas fakultātē strādājošajiem arheologiem ir zinātņu doktora grāds). Arheologi ar maģistra vai bakalaura grādu lielākoties strādā muzejos un privātajās struktūrās.

Arheologu pētnieciskā darbība parasti ir saistīta ar kādu noteiktu izpētes jomu, jautājumu vai laika periodu, kaut gan pieredze arheoloģiskajos lauka pētījumos, kā likums, ietver plašu hronoloģisko un teritoriālo aspektu loku. Ģeogrāfiskajiem ierobežojumiem ir nozīme pētījumos, ko organizē vietējie muzeji savā darbības reģionā. Patlaban aktīvāk tiek pētītas aizvēstures noslēguma posma un viduslaiku arheoloģijas tēmas, lai gan akūti nepieciešams arheologu darbs akmens laikmeta un it īpaši bronzas un agrā dzelzs laikmeta pētīšanā. Tāpat ir nepieciešams aktīvāk strādāt ar jauno laiku un nesenās vēstures arheoloģisko materiālu, piemēram, ar bagāto materiālo mantojumu, kas saglabājies no Latviju smagi skārušajiem abiem pasaules kariem, jo mūsdienās šis mantojums izzūd ļoti ātri.

Kā atzīmējām šīs ziņojuma sākumā, viens no arheologa profesijas definēšanas kritērijiem ir arheologu profesionālās iemaņas un prasme. Pēdējos pāris gadu desmitos arheologi ir sastapušies ar vairākiem nozīmīgiem tehnoloģiskajiem jaunievedumiem un jaunas metodoloģijas parādīšanos, kas tagad jau ir kļuvusi par arheoloģijas prakses neatņemamu sastāvdaļu. Tādēļ respondentus lūdza novērtēt savu prasmi dažādās nozarēs (izmantojot vērtējumu skalu no 1 līdz 10, kur: 1 – man nav šādas prasmes, bet 10 – izcila prasme) un noteikt šīs prasmes noderīgumu viņu darbā (arī skalā no 1 līdz 10, kur: 1 – prasme nav noderējusi, bet 10 – ļoti noderīga prasme). No 19 aptaujas anketām iegūtās atbildes ir apkopotas 7.tabulā.

Latvijas arheologiem vienmēr ir bijis svarīgi prast strādāt lauka pētījumu apstākļos, tādēļ ļoti augstu tiek vērtēta arheoloģisko izrakumu un apzināšanas ekspedīciju darba pieredze un ar to saistītās iemaņas. Paradoksāli, ka vienlaikus gan ĢIS, gan ģeofizikālās izpētes metožu un materiālu zinātnes nozīme tiek vērtēta daudz zemāk (bet ar augstāku vidējo lietderības koeficientu). Projektu vadīšanas un IT iemaņas ir pilnībā ienākušas arheoloģijas praksē, bet vairums arheologu atzīst, ka viņiem būtu nepieciešams šīs iemaņas uzlabot. Šāda attieksme tiek pausta arī pret normatīvo aktu pārzināšanu un attiecībā uz zināšanām fiziskajā antropoloģijā (vai, precīzāk, bioarheoloģijā).

Respondentiem tika lūgts arī novērtēt viņu iegūtās izglītības nozīmi un noderīgumu viņu darbā, izmantojot vērtējumu skalu no 1 līdz 5 (1 – nav nozīmes, 5 – ļoti svarīga). 14 respondenti atzīmēja augstāko novērtējumu (4 un 5), bet septiņi respondenti atzīmēja, ka iegūtajai izglītībai ir vidēja nozīme (3). Tātad kopumā iegūtā izglītība, par spīti tam, ka arheoloģijas klātbūtne Latvijas universitāšu piedāvātajās studiju programmās nav liela, ir saņēmusi pozitīvu atgriezenisko saiti.

Arheologu profesionālās iemaņas	Iemaņu novērtējums	Iemaņu lietderība
arheoloģisko izrakumu veikšana	7,47	7,21
kultūras mantojuma apzināšana	6,84	6,95
projektu izstrāde	5,58	5,63

projektu vadīšana	5,05	5,05
administratīvās pārvaldes prasmes	5,26	5,53
mārketinga prasmes	4,68	5,26
arheoloģisko vietu aizsardzības un pārvaldības principi	5,05	3,95
arheoloģisko vietu restaurācija un rekonstrukcija	3,37	2,95
arheoloģiskā materiāla grafiskā fiksācija	5,26	5,89
senlietu konservācija un restaurācija	2,21	2,53
izglītības programmu veidošana un īstenošana	3,21	2,95
materiālzinātne	2,89	3,32
normatīvo aktu pārzināšana	4,68	6,16
ĢIS	3,95	4,53
ģeofizikālās pētniecības metodes	2,84	3,74
attēlu apstrādes datorprogrammas	6,05	6,32
tabulrēķinu programmas (piemēram, Microsoft Excell)	6,89	6,74
datubāzu programmas (piemēram, Microsoft Access)	4,53	4,95
datorizdevniecība (piemēram, Microsoft Publisher)	2,37	2,53
fiziskā antropoloģija	3,00	4,00

7.tabula. Profesionālo iemaņu un to lietderības vidējais vērtējums arheologa darbā.

Aptaujas anketā tika iekļauti vairāki jautājumi par arheologu nodarbinātības ilgumu un darba pieredzi. Taču nodarbinātības ilgums arheoloģijā pēdējās desmitgadēs nav bijis vienmērīgs – sešiem respondentiem ir līdz 10 gadus ilga pieredze arheoloģijā, četriem respondentiem – līdz 20 gadus ilga pieredze, bet septiņi respondenti strādā arheoloģijā ilgāk par 20 gadiem. Lielākā daļa respondentu jau ir personiski vadījuši arheoloģiskos izrakumus; tikai sešiem respondentiem vēl nav šādas pieredzes. Daži respondenti (9) ir piedalījušies izrakumos ārzemēs, piemēram, Igaunijā, Lietuvā, Zviedrijā, Somijā, Vācijā, Francijā, Lielbritānijā, Spānijā un Čehijas Republikā. Taču neviens no Latvijas arheologiem nav vadījis arheoloģiskos izrakumus ārzemēs.

Valoda	Ļoti labi	Labi	Viduvēji	Vāji
angļu valoda	6	5	11	4
vācu valoda	1	4	5	8
franču valoda		1	1	1
krievu valoda	3	17	5	
cita: zviedru valoda			2	3
cita: latīņu valoda			2	1
cita: spāņu valoda			1	
cita: somu valoda				1
cita: idišs		1		
cita: lietuviešu valoda			1	2

8.tabula. Latvijas arheologu svešvalodu prasmes.

Starp jautājumiem, kas attiecas uz Latvijas arheologu profesionālajām iemaņām, bija iekļauts arī jautājums par Latvijas arheologu valodu prasmi (skat. 8.tabulu). Atbildes uz šo jautājumu nepārsteidz – vairums arheologu noteiktā līmenī pārvalda angļu valodu kā mūsdienu *lingua franca*. Latvijas arheologu valodu prasmi var izskaidrot ar vēsturiskajiem apstākļiem, tas attiecas uz labu krievu valodas prasmi un samērā lielu interesi par vācu valodu un tās lietošanu. Bet, no otras puses, visai zema ir kaimiņu tautu valodu prasme, ieskaitot arī lietuviešu valodu, tā vairāk balstās uz lasīšanas praksi un mazāk uz ikdienas komunikācijas praksi šajās valodās.

Nav viegli izskaidrot, kādēļ profesionālās apmācības prakse Latvijā vismaz arheologu un vēsturnieku vidū nav populāra. Šī tendence skaidri parādās atbildēs uz jautājumiem par profesionālās apmācības iespējām un arheologu interesi par tām. Lielākā daļa (16) atbilžu apgalvoja, ka darba devēji/institūcijas nav piedāvājuši tālākizglītības iespējas, un tikai trīs respondenti varēja norādīt, ka viņu darba devēji ir piedāvājuši vai nodrošinājuši papildu prakses vai studiju iespējas. Taču šķiet, ka divi respondenti ar profesionālo apmācību ir sapratuši arī studijas doktorantūrā. Vienīgais izskaidrojums šeit ir arheoloģijas institūciju finansiālā situācija, kas, kā jau to vairākkārt minējām iepriekš, lielākoties ir atkarīga no valsts budžeta un tādēļ nevar atļauties šādas aktivitātes, it īpaši aizvadītajos ekonomiskās krīzes gados. Taču vienlaikus jāatzīst, ka tieši valsts institūcijas nodrošina (un ir gatavas to darīt) visas pienācīgās sociālās garantijas, par kurām jau minējām šajā ziņojumā.

Gandrīz visi respondenti (ar trim izņēmumiem) būtu ieinteresēti papildus izglītības un prakses iegūšanā, bet tajā pašā laikā tikai mazākā respondentu daļa (7) būtu gatava patstāvīgi segt visas tālākizglītības izmaksas. Iespējamie tālākizglītības virzieni ir ļoti dažādi (skat. 9.tabulu), bet ir pilnīgi skaidrs, ka arheologi izjūt vajadzību pēc prakses un apmācības svarīgos, bet bieži vien arī komplicētos jautājumos, piemēram, attiecībā uz dažādām datoru lietošanas iemaņām, stardisciplinārām jomām, kur arheoloģija savienojas ar dabaszinātnēm, svešvalodām un projektu vadību. Tāpat ir skaidri redzams, ka pārsteidzoši zema ir interese par humanitārajām zinātnēm, ieskaitot noteiktas vēstures zinātnes jomas un problēmas (izņēmums šeit ir viduslaiku vēsture, ko varētu saistīt ar Baltijas jūras reģiona bagāto viduslaiku un agro jauno laiku arheoloģisko mantojumu). Tādējādi izskatās, ka arheologi atzīst gan informācijas tehnoloģiju, gan eksakto zinātņu nozīmi, un tieši šīs zināšanu jomas parasti netiek iekļautas vēstures studiju programmās. Darba kārtībā šodien ir arī menedžmenta jautājumi, jo pastāv aktuāla nepieciešamība attīstīt dažādus projektus, lai palielinātu pētījumiem pieejamo finansējumu.

Profesionālās apmācības virziens	Interesentu skaits	Profesionālās apmācības virziens	Interesentu skaits
uzņēmumu veidošana	2	militārā vēsture	0
ekspozīciju/izstāžu sagatavošana	7	seno laiku vēsture	1
informācijas tehnoloģijas	6	Eiropas aizvēsture	2
mārketinga	1	viduslaiku vēsture	5
tūrisma pārvaldība	1	jauno laiku un mūsdienu vēsture	1
personāla vadība	1	Mīneroloģija	2
projektu pārvaldība	8	Osteoloģija	3

restaurācija	5	administratīvās tiesības	1
arheobotānika	6	Numismātika	1
arheometrija	1	fiziskā antropoloģija	4
arheozooloģija	6	¹⁴ C datēšana	7
dendrohronoloģija	3	izotopu analīzes	3
kultūras mantojuma pārvaldība	5	Arhīvniecība	1
ģeoloģija	3	datu apstrādes datorprogrammas	12
ģeodēzija	4	datorizdevniecības programmas	4
ģeogrāfija	0	virtuālās rekonstrukcijas	7
vācu valoda	5	Socioloģija	2
angļu valoda	3	filozofija	0
zviedru valoda	3	Kultūrantropoloģija	7
citas svešvalodas	3	Etnogrāfija	2
konservācija	3	Folklorā	2

9.tabula. Latvijas arheologu profesionālās pilnveides interešu virzieni.

Secinājumi un nākotnes perspektīvas

Latvijas arheoloģijas sistēma ir ļoti stabila – tas acīmredzot ir viens no galvenajiem secinājumiem, kas apstiprinājās šī projekta realizācijas gaitā. Latvijas arheoloģija gandrīz pilnībā balstās uz valsts un sabiedriskajām institūcijām ar nelielu privāto uzņēmumu īpatsvaru. Privātās struktūras ir ļoti aktīvas, mūsdienās tās dominē glābšanas (komerciālo) izrakumu darbos, bet salīdzinoši mazāka ir to ietekme uz pētniecību un uz sabiedrību. Ekonomiskās krīzes gados samazinājās darba ņēmēju algas, bet arheoloģijas institūciju skaits un to aktivitātes saglabājās iepriekšējā līmenī. Vairākas pazīmes norāda uz to, ka tuvākajā nākotnē Latvijas arheoloģija attīstīsies lielākas starpdisciplināritātes un pētījumu daudzveidības virzienā, ietverot jaunas pētījumu tēmas, pieejas un metodes.

Arheoloģijas stabilitāte sakņojas galvenokārt šīs nozares darbinieku ilgstošajā pieredzē. Arheologu kopiena ir strukturāli izlīdzināta, skatoties uz iedalījumu pēc dzimuma, kā arī attiecībā uz dažādu vecuma grupu pārstāvniecību (ar ļoti retiem izņēmumiem). Protams, ir grūti paredzēt, kā situācija attīstīsies turpmāk, bet var apgalvot, ka vairumam arheologu nav nedz pārlieku lielas cerības, nedz būtiska apdraudējuma izjūta. Problēmas rada sistēmas finansējums, jo ir ierasts izdzīvot ar valsts un sabiedrisko finansējumu, tādēļ projektiem raksturīgā pieeja pētniecībai (ieskaitot arī atalgojumu) ieviešas ļoti lēni. Jāatzīst, ka tas attiecas arī uz vēstures nozari kopumā un iespējams, ka arheologi ir visaktīvākie no vēsturniekiem, kas patstāvīgi meklē iespējas piesaistīt papildu līdzekļus un īstenot projektus.

Vēl viena problēma, kas iezīmējas arī aptaujas anketu datos, ir saistīta ar attiecībām starp arheologiem, valsti un sabiedrību. Vairāki respondenti norādīja, ka arheoloģijas izteikti akadēmiskais raksturs, kas sakņojas kultūrvēsturiskās arheoloģijas tradīcijā, dažreiz uzceļ sienu starp arheologu un sabiedrību (kā atzina kāds arheologs, dialogs ar sabiedrību ir ārkārtīgi nepieciešams). Arheologi uzskata, ka sabiedrība sagaida praktiski pielietojamus (piemēram, tūrisma industrijā) un saprotamus, vienlaikus arī aizraujošus arheoloģijas darba rezultātus. Neapšaubāmi, ka ir iespējams iegūt šādus rezultātus, nezaudējot augsta līmeņa zinātniskos standartus un pētījumu kvalitāti; tas drīzāk ir jautājums par pētījumu rezultātu prezentāciju. Jā, vairāki respondenti ir minējuši, ka sabiedrība meklē sensācijas (ierastais jautājums ikvienā auditorijā: vai jūs esat atraduši zeltu?) un ka sabiedrība nav spējīga novērtēt nedz arheologa darbu, nedz arheoloģisko pētījumu nozīmi pagātnes izpētē un materiālās kultūras liecību saglabāšanā. Šķiet, ka vairāk uzmanības būtu jāpievērš sabiedrībai/dažādām interešu grupām, attīstot izglītojošu praksi un palielinot publikas iesaisti arheoloģijas aktivitātēs. Materiālās kultūras priekšrocība ir iespēja radīt ļoti individuālu, emocionālu un pat personisku stāstu par kādu senlietu vai vietu, kas var radīt jaunu saikni starp pagātni, pētnieku un sabiedrību.

Arheoloģijas nozari Latvijā neietekmē migrācija, tai ir ļoti stingras saknes nacionālajās tradīcijās, un šobrīd arheoloģija acīmredzot darbojas šīs tradīcijas ietvaros. Nav nekāda iemesla pieņemt, ka varētu veidoties plaša mēroga arheologu migrācija uz vai no Latvijas, to nosaka valodas jautājums un darbības iespējas šeit Latvijā. Taču vienlaikus izdzīvošana prasa arheoloģijas pakalpojumu dažādošanu (piemēram, pievērst vairāk uzmanības sabiedrības izglītošanai un arheologu kopienas veidošanai, kā arī sadarbībai ar dabaszinātņu pārstāvjiem).

Profesionālā attīstība arheoloģijas nozarē šobrīd ir atkarīga no katra indivīda interesēm, spējām, finansēm un darbības iespējām. Var apgalvot, ka arheologi apzinās, ka būs nepieciešamas jaunas iemaņas, lai izpildītu jaunās prasības, ko izvirza gan zinātnes sasniegumi, gan sabiedrības pieprasījums. Aktuāli nepieciešama šaura, bet dziļa specializācija noteiktos jautājumos (piemēram, keramikā, mineraloģijā, osteoloģiskajā materiālā) – to atzīst arī paši arheologi, taču nav īsti skaidrs, kā šo procesu būtu iespējams organizēt. Mēs esam pārliecināti, ka nākotnē arheoloģija arvien vairāk balstīsies uz eksaktajām zinātnēm (to plašākajā nozīmē, iekļaujot arī medicīnas un zemes zinātnes), līdz ar to starpdisciplināra pieeja pētījumos jau kļūst gandrīz vai obligāta. Mēs ticam, ka uz sabiedrību orientēta (t.s. publiskā) arheoloģija un arheoloģija, kas balstās uz precīziem eksakto zinātņu pētījumiem, ir tās jomas, kas dominēs arheoloģijas nozarē nākotnē, tādēļ vienīgi no mums, arheologiem, ir atkarīgs tas, kā mēs sagaidīsim nākamo gadu desmitu nestos izaicinājumus.

Pielikums: Aptaujas anketas paraugs

Projekta „Eiropas arheologu atklāšana – 2014” aptaujas anketa

LU Vēstures un filozofijas fakultāte pagājušajā gadā iesaistījās starptautiskā projekta „Eiropas arheologu atklāšana – 2014” („Discovering the Archaeologists of Europe 2014”) realizācijā. Šī pētnieciskā projekta mērķis ir apkopot datus, lai salīdzinoši raksturotu arheologa profesiju 20 Eiropas valstīs. Jāatzīmē, ka Latvijā šāda veida projekts par arheologa vai vēsturnieka profesiju notiek pirmo reizi. Projekta vadošais partneris ir Jorkas arheoloģiskais fonds (York Archaeological Trust, <http://www.yorkarchaeology.co.uk>), bet vairāk par projekta uzdevumiem un sagaidāmajiem rezultātiem var atrast projekta mājaslapā: <http://www.discovering-archaeologists.eu>.

Lai projekta ietvaros sagatavotu informāciju par profesionālo situāciju Latvijas arheoloģijā, lūdzam aizpildīt šo anketu. Anketas aizpildīšana aizņems apmēram 20 minūtes. Atbildot uz anketas jautājumiem, lūdzam sniegt informāciju uz 2013. gada 1. decembri! Tāpat lūdzam atbildēt uz visiem anketas jautājumiem!

Projekta organizatori apliecinā, ka visa Jūsu sniegtā informācija tiks izmantota tikai pētnieciskiem nolūkiem projekta ietvaros un zinātniskiem mērķiem (konferencēs un publikācijās) apkopotā veidā, neminot konkrētas personas vai institūcijas.

Jautājumu vai neskaidrību gadījumā lūdzam sazināties ar LU Vēstures un filozofijas fakultātes dekānu Andri Šnē (e-pasts: Andris.Sne@lu.lv, tel. 29118295).

1. Norādiet, lūdzam, Jūsu dzimumu un vecumu:

	sieviete	vīrietis
līdz 21 gadam		
21-25 gadi		
26-30 gadi		
31-35 gadi		
36-40 gadi		
41-45 gadi		
46-50 gadi		
51-55 gadi		
56-60 gadi		
61-65 gadi		
65-70 gadi		
vairāk par 70 gadiem		

2. Norādiet, lūdzu, Jūsu dzimšanas vietu un tautību!

3. Vai Jums kādreiz ir tikusi piešķirta invaliditāte?

jā nē

4. Vai Jūs šobrīd strādājat

patstāvīgā darbā	
ar īstermiņa darba līgumu (līdz 1 gadam)	
ar ilgtermiņa darba līgumu (ilgāk par 1 gadu)	
pašnodarbināta persona	
uzņēmējs	

5. Vai Jūs strādājat

pilnā slodzē (40 stundas nedēļā)	
nepilnā slodzē	

Ja strādājat nepilnu slodzi, norādiet, lūdzu, slodzes vai darba stundu apjomu (nedēļā vai mēnesī)

6. Vai Jūsu pārstāvētā institūcija darbojas

zinātniskajā pētniecībā	
muzeju jomā	
kultūras mantojuma jomā	
augstākās izglītības jomā	
citā jomā	

7. Kāda ir Jūsu izglītība? Kad un kurā augstākās izglītības institūcijā tā iegūta?

8. Kā Jūs vērtējat iegūtās izglītības nozīmi un lietderību savā darbā (no 1 līdz 5, kur 1 – nenozīmīga, 5 – ļoti nozīmīga):

1	2	3	4	5

9. Kāds ir Jūsu amata nosaukums?

10. Kādi ir Jūsu darba pienākumi (atzīmējiet, lūdzu, pēc to īpatsvara gada laikā no 1 līdz 10, ja 1 - neietilpst Jūsu pienākumos, bet 10 – nozīmīgākais un svarīgākais darba veids):

Arheoloģiskie izrakumi	
Arheoloģiskās apzināšanas veikšana	
Arheoloģiskā materiāla pētniecība	
Publikāciju sagatavošana	
Arheoloģisko kolekciju uzturēšana	
Arhīva materiāla pētniecība un uzturēšana	
Kultūras mantojuma aizsardzība un pārvaldība	
Arheoloģisko senlietu konservācija	
Administratīvie pienākumi	
Projektu vadība	
Izglītības jomā un izglītības programmu vadīšana	
Arheoloģijas popularizācija	

11. Vai Jūs strādājāt tajā pašā institūcijā

pirms 1 gada

jā nē

pirms 3 gadiem

jā nē

pirms 5 gadiem

jā nē

Ja strādājāt citur, tad kādā jomā un statusā?

12. Vai Jūs plānojat mainīt darbu

pēc 1 gada

jā nē

pēc 3 gadiem

jā nē

13. Vai esat strādājis/-usi citu darbu, kas nav saistīts ar arheoloģiju?

jā nē

Ja esat strādājis/-usi, tad kādu:

14. Kādas, pēc Jūsu domām, ir Jūsu darba pozitīvās puses:

negatīvās puses

15. Vai Jūsu darbu būtu iespējams veikt attālināti (ar IT palīdzību)

pilnībā	
daļēji	
nebūtu iespējams	

16. Kādi ir Jūsu institūcijas finansējuma avoti:

valsts budžeta līdzekļi	
Latvijas projekti	
Eiropas Savienības fondu projekti	

17. Vai Jūsu atalgojumā iekļauti arī projektu līdzekļi?

jā nē

18. Vai Jūsu darba vieta ir piedāvājusi nodrošināt tālākizglītību? Ja jā, tad kādās nozarēs?

jā nē

19. Kāda ir Jūsu alga / darba ienākumi mēnesī:

Līdz 200 latiem	
No 200 – 400 latiem	
Vairāk kā 400 latiem	

20. Kāda bija Jūsu alga / darba ienākumi mēnesī 2010. gadā:

Līdz 200 latiem	
No 200 – 400 latiem	
Vairāk kā 400 latiem	

21. Kāda bija Jūsu alga / darba ienākumi mēnesī 2008. gadā:

Līdz 200 latiem	
No 200 – 400 latiem	
Vairāk kā 400 latiem	

22. Vai iegūtā izglītība (arī tālākizglītība) ir ietekmējusi Jūsu atalgojumu?

jā nē

23. Vai Jūsu darba vieta nodrošina likumdošanā paredzētās sociālās garantijas (slimības pabalsti, atvaļinājumi, mācību atvaļinājumi un tml.)?

jā nē

24. Vai Jūs esat arodbiedrības biedrs?

jā nē

25. Vai Jūs esat profesionālo organizāciju biedrs?

jā nē

Ja jā, tad kādās:

26. Vai Jūsu darba devēja institūcijai ir attīstības plāns (vīzija, stratēģija un tml.)?
jā nē

Ja jā, tad vai Jūs esat ar to iepazinies/-usies un

Atbalstāt izvirzītos mērķus	
Daļēji atbalstāt	
Nesaprotat šādu dokumentu vajadzību	

27. Kad pirmo reizi vadījāt arheoloģisko izrakumus?

28. Cik ilgi kopumā strādājat arheoloģijā?

29. Kādas ir Jūsu prasmes (novērtējiet skalā no 1 līdz 10, kur 1 – šādu prasmju nav, bet 10 – izcilas prasmes) un cik tās ir noderīgas Jūsu darbā (skalā no 1 līdz 10, kur 1 – nav noderējušas, bet 10 – ļoti noderīgas):

	Prasmju novērtējums	Prasmju noderīgums
arheoloģisko izrakumu veikšana		
kultūras mantojuma apzināšana		
projektu izstrāde		
projektu vadīšana		
administratīvās pārvaldes prasmes		
mārketinga prasmes		
arheoloģisko vietu aizsardzības un pārvaldības principi		
arheoloģisko vietu restaurācija un rekonstrukcija		
arheoloģiskā materiāla grafiskā fiksācija		
senlietu konservācija un restaurācija		
izglītības programmu veidošana un īstenošana		
materiālzinātne		
normatīvo aktu pārzināšana		
GIS		
ģeofizikālās pētniecības metodes		
attēlu apstrādes datorprogrammas		
tabulrēķinu programmas (piemēram, Microsoft Excell)		
databāzu programmas (piemēram, Microsoft Access)		
datorizdevniecība (piemēram, Microsoft Publisher)		
fiziskā antropoloģija		

30. Kādas ir Jūsu svešvalodu zināšanas:

	ļoti labas	labas	vidējas	vājas	nav
angļu valoda					
vācu valoda					
franču valoda					
krievu valoda					
cita (lūdzu, norādiet, kāda)					
cita (lūdzu, norādiet, kāda)					

31. Vai esat izmantojis/-usi tālākizglītības iespējas?

jā nē

Ja jā, tad lūdzu norādiet, kurās jomās vai specializācijās?

32. Vai Jūs esat ieinteresēti tālākizglītībasursos?

jā nē

33. Ja jā, tad vai esat gatavs/-a par tālākizglītības iegūšanu maksāt?

jā nē

34. Vai Jūs interesētu iespējas iegūt zināšanas vai izglītību kādā no šīm jomām (atzīmējiet sev interesējošās jomas):

uzņēmumu veidošana		militārā vēsture	
ekspozīciju/izstāžu sagatavošana		seno laiku vēsture	
informācijas tehnoloģijas		Eiropas aizvēsture	
mārketing		viduslaiku vēsture	
tūrisma pārvaldība		jauno laiku un mūsdienu vēsture	
personāla vadība		mineroloģija	
projektu pārvaldība		osteoloģija	
restaurācija		administratīvās tiesības	
arheobotānika		numismātika	
arheometrija		fiziskā antropoloģija	
arheozooloģija		¹⁴ C datēšana	
dendrohronoloģija		izotopu analīzes	
kultūras mantojuma pārvaldība		arhīvniecība	
ģeoloģija		datu apstrādes datorprogrammas	
ģeodēzija		datorizdevniecības programmas	
ģeogrāfija		virtuālās rekonstrukcijas	
konservācija		socioloģija	
etnogrāfija		filozofija	
folklor		kultūrantropoloģija	
svešvalodas (ja jā, norādiet, kādas)			

35. Vai esat piedalījies/-usies arheoloģiskajos izrakumos ārvalstīs?

36. Vai esat vadījis/-usi arheoloģiskos izrakumus ārvalstīs?

37. Ko, pēc Jūsu domām, sabiedrība sagaida no arheoloģijas? Vai tas sakrīt ar Jūsu domām par arheoloģijas uzdevumiem?

38. Kā Jūs definētu, kas ir arheologs?

39. Vai, pēc Jūsu domām, arheologu skaits Latvijā ir pietiekams un vai tas tuvākajos gados palielināsies vai samazināsies?

40. Jebkādi citi komentāri:

Liels paldies par veltīto laiku!

Ja vēlaties saņemt informāciju par projekta rezultātiem (nacionālo ziņojumu un gala ziņojumu), lūdzu, norādiet e-pasta adresi:
